

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Прока Н.И. Социально-экономическая эффективность реализации потенциала сельских территорий // Вестник Орловского государственного аграрного университета. – 2011. – № 5. – С. 22-26.
2. «Інститут розвитку аграрних ринків» (ІРАР) (Науково-методологічний семінар на тему: «Розвиток сільських територій: науково-методологічні та практичні засади») «Концептуальні засади розвитку сільських територій» – Департамент науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій / Ставнича Л.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/uk/projects.html>
3. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.
4. Сільське господарство України у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Сільські території України: функціонально-управлінська модель : монографія / О.І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2009. – 344 с.
6. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України : моногр. / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко, Я.В. Коваль, О.С. Новоторов, М.М. Паламарчук. – К. : РВПС України НАН України, 1999. – 716 с.
7. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : монографія / Кол. авторів ; За ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 608 с.

УДК 338.124.4

Смерічевський С.Ф.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
Національного авіаційного університету***Іовчева Л.І.***аспірант**Донбаської державної машинобудівної академії***КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ
В УМОВАХ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

У статті відзначено, що обґрунтування теоретичного, методологічного, методичного та інструментального підґрунтя розвитку машинобудування уможливлуватиме застосування дієвих практичних заходів щодо подолання кризових явищ на основі підбору найефективніших антикризових процедур. Доведено, що необхідним є врахування теорії виникнення та розвитку кризових явищ: теорію бифуркації, катастроф, нелінійних систем, хаосу. На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що розвиток машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи є основою забезпечення життєздатності національної економіки і за поручкою її міцного стану.

Ключові слова: розвиток, механізм, машинобудування, галузь, теорія, концепція.

**Смеричевский С.Ф., Иовчева Л.И. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К МЕХАНИЗМУ РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОЕНИЯ
В УСЛОВИЯХ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА**

В статье отмечено, что обоснование теоретической, методологической, методической и инструментальной основы развития машиностроения даст возможность использовать действенные практические меры по преодолению кризисных явлений на основе подбора наиболее эффективных антикризисных процедур. Доказано, что необходимо учитывать теории возникновения и развития кризисных явлений: теорию бифуркации, катастроф, нелинейных систем, хаоса. На основе проведенного исследования сделан вывод, что развитие машиностроения в условиях производственно-экономического кризиса является основой обеспечения жизнеспособности национальной экономики и залогом ее стабильного состояния.

Ключевые слова: развитие, механизм, машиностроение, отрасль, теория, концепция.

**Smerichevskiy S.F., Iovcheva L.I. CONCEPTUAL APPROACH TO THE MECHANISM OF ENGINEERING UNDER INDUSTRIAL
AND ECONOMIC CRISIS**

The article stipulates that study theoretical, methodological, methodical and instrumental foundation of engineering enables application of effective practical measures to tackle the crisis through the selection of the most effective anti-crisis procedures. It is proved that it is necessary to take account of the theory of the origin and development of the crisis: bifurcation theory, catastrophes, nonlinear systems, chaos. On the basis of the study concluded that the development of engineering in terms of production and the economic crisis is the basis for the sustainability of the national economy and the key to its good condition.

Keywords: development, machinery, engineering, industry, theory, concept.

Постановка проблеми. Визначення проблем у розвитку машинобудування за умов виробничо-економічної кризи актуалізують завдання вдосконалення концептуальних підходів до розвитку галузі. Обґрунтування теоретичного, методологічного, методичного та інструментального підґрунтя розвитку машинобудування уможливлуватиме застосування дієвих практичних заходів щодо подолання кризових явищ на основі підбору найефективніших антикризових процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню напрямів удосконалення розвитку галузі машинобудування присвячено праці В. Ситніченко, який вказує на необхідність: підвищення конкурентоспроможності машинобудівної продукції; поліпшення інвестиційної привабливості підприємств галузі; розширення ринків збуту машинобудівної продукції; реструктуризації машинобудівного комплексу; поліпшення забезпечення висококваліфікованими науковими і робочими кадрами [1, с. 41].

Інший дослідник підкреслює особливості фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності українських машинобудівних компаній: «відчутно зменшилася частка інвестицій підприємств в основний капітал (причиною цього є значний дефіцит обігових коштів у більшості промислових компаній); скорочення капіталовкладень, що призвело до зростання термінів оновлення основних засобів машинобудівного комплексу та відповідного зменшення їх фізичного обсягу; істотне відставання українських машинобудівних компаній у темпах інноваційної активності» [2, с. 54].

Вирішення питань оцінювання та управління розвитком машинобудівних підприємств через вплив на їхні соціальні функції розглядається у монографії О.В. Мороза, Н.П. Карачиної, В.М. Семцова, Л.М. Несена, І.В. Гребенюка, Г.С. Кукель, О.Ю. Федоришиної, Н.Ф. Мандзюка [3, с. 191-220].

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів удосконалення концептуального підходу до механізму розвитку машинобудування в умовах нестабільності економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логічна послідовність дослідження ґрунтується на визначенні сутності механізму та розвитку (табл. 1), наукових підходах до їхньої організації та впровадженні у галузі, що дозволятиме сформулювати уявлення щодо складових та етапи процесу розвитку машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи.

Таким чином, механізмом у загальному розумінні є система засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких відбувається цілеспрямований вплив на об'єкт. Враховуючи, що розвитком є кількісно-якісні зміни об'єкта, які дозволяють йому набутти нових форм функціонування, механізмом розвитку машинобудівної галузі пропонується визначити систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких відбувається цілеспрямований процес забезпечення нових форм функціонування галузі через вплив на сукупність факторів кризового поля машинобудування.

Розглядаючи теоретико-методологічне підґрунтя концептуальних підходів до механізму розвитку машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи, варто вказати на групу економічних теорій розвитку: теорію «економічної бази» (англ. *Economic Base Theory* – визначає еквівалентом економічного розвитку галузі її економічне зростання, що вимірюється показниками динаміки фізичних обсягів виробництва у галузі, а також рівня галузевих доходів або зайнятості) та теорію полюсів зростання (*Growth Pole Theory* – економічний розвиток розуміється як структурна зміна, викликана зростанням нових «захопливих» галузей, які містять в собі рушійну силу економічного розвитку і є полюсами зростання). На наш погляд, саме ці дві теорії мають полягати в основу концептуального підходу до розвитку машинобудування, адже вони визначають як критерії такого розвитку (за теорією економічної бази), так і його роль у забезпеченні сталого соціально-економічного стану національної економіки через визначальний вплив показників машинобудування на ВВП України.

Враховуючи сучасні умови розвитку машинобудування, неможливо оминати увагою теорії виникнення та розвитку кризових явищ: теорію біфуркації, катастроф, нелінійних систем, хаосу.

Можливість розвитку необхідно розглядати через адаптацію до зовнішніх і внутрішніх дестабілізую-

Таблиця 1

Сутність розвитку та механізму у сучасній економічній науці

Автор	Визначення поняття
«розвиток»	
А.Н. Азриліян	Процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, досконаліше; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого.
Р.С. Дяків	Процес руху від нижчого до вищого (до великих досягнень); зміна матерії і свідомості, внаслідок чого відбувається зміна якості предмету, явища, діяльності, перехід до нового, прогресивного
С.І. Ожегов, Н.Ю. Шведова	Процес закономірної зміни, переходу від одного стану в інше, досконаліше; перехід від старого якісного стану в новий, від простого до складного, від нижчого до вищого.
І.В. Кононенко	Розвиток – це незворотна, направлена, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів, що здійснюються протягом часу.
Л.М. Кузьменко	Розвиток є зміною, що характеризується безповоротністю та якісними перетвореннями, які призводять до виникнення нового стану.
С.В. Мочерний	Розвиток – незворотні, спрямовані закономірні (якісно-сутнісні) зміни матеріальних систем, зміст і зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходить за межі глибокої внутрішньої сутності такої системи.
Л.Г. Мельник, Л. Хенс	Розвиток розглядається як незворотна, спрямована і закономірна зміна матеріальних об'єктів.
«механізм»	
Анрі Кульман	Система елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію.
Короткий економічний словник	Послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності.
А. Белоусов, Л. Дробозина, І. Міщенко	Сукупність організаційних форм економічних відносин, системи способів формування й використання цільових фондів коштів, методів планування, форм управління господарською системою.
Н. Бойко, Г. Буніч, Л. Поддєрьогін, Ю. Яценко	Система управління, призначена для організації взаємодії економічних відносин і фондів коштів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати виробництва.
О. Оболенський, В. Федосов	Сукупність економіко-організаційних і правових методів управління фінансово-господарською діяльністю держави, що функціонують у процесі формування, розподілу і дослідження цільових централізованих і децентралізованих фондів для задоволення потреб держави.
О. Азарян, О. Василик, А. Тихонов	Сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових і матеріальних ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.
М. Ведерніков, Б. Іваненко, І. Сокіринська, С. Тульчинська, М. Чумаченко	Сукупність методів зовнішнього і внутрішнього впливу на фінансово-господарську діяльність господарюючого суб'єкта з метою поліпшення його кінцевих фінансових результатів на основі дії й у безпосередньому зв'язку з директивним економічним механізмом.

чим умовам, що створює передумови для досягнення стратегічної стійкості та міжнародної конкурентоспроможності галузі машинобудування, а позитивні зміни сприяють її зміцненню у довгостроковій перспективі. Тобто механізм розвитку машинобудівної галузі має бути заснований на теорії адаптації. У свою чергу конкурентоспроможність, яка є одним із важливих факторів стійкої ринкової позиції, як прямий наслідок перманентної адаптації галузі, дозволяє утримувати її життєздатність протягом тривалого часу. Використання засад теорії стратегічного управління визначає можливість галузі машинобудування успішно розвиватися, характеризує її економічний потенціал. Синтез теорії адаптації та стратегічного управління дозволяє запобігати внутрішнім та зовнішнім негативним впливам та є базисом теорії антикризового управління.

Формування теоретико-методологічного базису механізму розвитку машинобудівної галузі та елементи механізму у загальному його розумінні, наведеному вище, дозволили сформулювати концептуальний підхід, наведений на рис. 1, на основі якого виокремлено напрями удосконалення механізму.

Законодавчо-нормативне забезпечення охоплює елементи організаційно-методичного підґрунтя механізму, пов'язані з розвитком машинобудування, такі як:

- планування (програми) комплексних заходів галузевого регулювання з нейтралізації дестабілюючих факторів розвитку машинобудування;
- сприяння ресурсному забезпеченню та нарощенню збуту на зовнішніх ринках;
- створення сприятливих нормативних умов діяльності машинобудівних підприємств.

Організаційне забезпечення ґрунтується на дієвому впровадженні означених заходів. В Аналітичній записці «Пріоритети та важелі державної політики підтримки інноваційного розвитку машинобудівної промисловості України» зазначено, що «для зміцнення інноваційного і науково-технологічного потенціалу машинобудівної промисловості необхідно:

- КМУ ініціювати внесення змін до Податкового кодексу України, передбачивши звільнення від податку на прибуток підприємств машинобудівного комплексу, які вкладають кошти в інноваційну діяльність, зокрема у проведення досліджень та розробок, у розмірі, пропорційному витратам підприємства на НДДКР, встановивши граничне обмеження таких знижок у розмірі не більше 50% прибутку;
- КМУ, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України опрацювати питання щодо звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ при ввезенні в Україну сировини, устаткування, обладнання, комплекту-

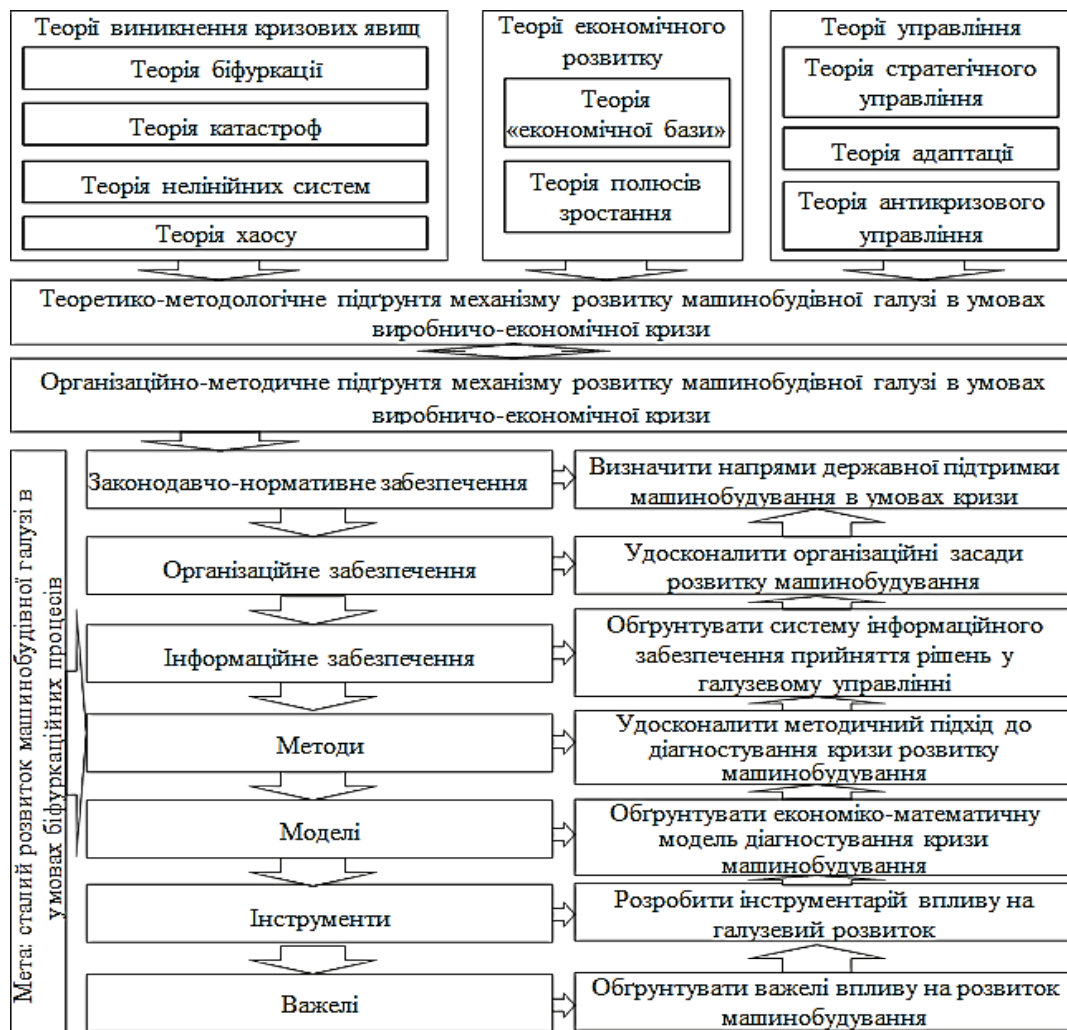

Рис. 1. Концептуальний підхід та напрями удосконалення складових механізму розвитку машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи

Розроблено автором

ючих та інших товарів, які не виробляються в Україні, але необхідні для технологічного переоснащення вітчизняних машинобудівних підприємств;

- Міністерству економічного розвитку і торгівлі, Міністерству промислової політики, Міністерству освіти і науки України зміцнювати зв'язки між галузевими науково-дослідними установами та технологічними підрозділами машинобудівного сектору у вирішенні проблем створення нових матеріалів і технологій, пошуку і реалізації оригінальних ідей щодо створення вітчизняних брендів у відповідності до тенденцій розвитку світового машинобудування. Це має здійснюватися шляхом розроблення системи преференцій для заохочення підприємців до використання у виробництві новітніх досягнень вітчизняної наукової сфери, а також організації презентацій для ознайомлення представників промислових підприємств з розробками науково-дослідних установ щодо проведення досліджень на замовлення промислового сектору;

- Міністерству економічного розвитку і торгівлі, Міністерству промислової політики, Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України проводити на державному рівні патентно-кон'юнктурні та маркетингові дослідження на внутрішньому та зовнішньому ринках інтелектуальних та науково-технічних ресурсів з метою визначення перспективних сфер НДДКР у виробництві продукції машинобудування, потенційної конкурентної продукції та передбачення майбутнього споживчого попиту на таку продукцію. Результати досліджень мають стати основою інформаційної підтримки підприємств машинобудівного комплексу щодо здійснення власних НДДКР та закупівлі зовнішніх;

- Міністерству освіти і науки України забезпечити державну підтримку системи професійної підготовки кадрів робочих спеціальностей з формуванням системи державного замовлення з квотами працевлаштування молодих робітників на підприємствах машинобудування незалежно від форм власності;

- Міністерству освіти і науки України переглянути і вдосконалити систему підготовки та перепідготовки кадрів для потреб машинобудівної промисловості з урахуванням реальних потреб галузі, що передбачає збільшення фінансування оплати навчання за рахунок державного замовлення, а також замовлення підприємств машинобудівної промисловості, створення навчально-науково-виробничих комплексів на базі профільних вищих навчальних закладів галузі з підготовки фахівців для машинобудівної промисловості [4].

Інформаційне забезпечення передбачає наявність системи прийняття рішень у галузевому регулюванні, що має базуватися на аналізі внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих факторів: внутрішньо- і зовнішньоторговельної політики в країні, фінан-

сово-кредитної політики; антимонопольної політики, лобювання конкурентами недостатньо продуманих рішень органів влади; політичних обставин – страйки, військові конфлікти і обставин, наближених до форс-мажорних – несприятливі законодавчі акти, ембарго, санкції, блокада, коливання курсу валют тощо. Задля цього необхідним є розробка методичного підходу до діагностування кризи розвитку машинобудування, виявлення її ранніх ознак.

Планування комплексу заходів та розробка рекомендацій щодо забезпечення розвитку машинобудування має базуватися також на визначенні економічного потенціалу галузі, її конкурентоспроможності. Найчастіше індикатором конкурентоспроможності галузі за багатокритеріальним методом, що ґрунтується на комплексному аналізі економічного потенціалу та передбачає формування системи показників, що характеризують стан та ефективність використання його відповідних складових. Багатокритеріальні методи оцінки конкурентного потенціалу галузі є трудомісткими, проте забезпечують можливість ідентифікації не тільки власних конкурентних переваг, але і слабких сторін конкурентів на міжнародному ринку, адже порівнюють не тільки сукупну величину економічного потенціалу галузі, але й окремі його структурні елементи: виробничий, фінансовий, інтелектуальний та інші потенціали.

Висновки. Резюмуючи вищесказане, варто зазначити, що розвиток машинобудування в умовах виробничо-економічної кризи є основою забезпечення життєздатності національної економіки і запорукою її міцного стану. Також варто наголосити, що забезпечення розвитку машинобудівної галузі буде результативним у тому разі, якщо буде враховано довгостроковий, стратегічний аспект кожної зі складових механізму. Подальші дослідження необхідно присвятити розробці та впровадженню методичного підходу до розвитку машинобудування України в умовах виробничо-економічної кризи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ситніченко В. Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників / В. Ситніченко // Стандартизація Сертифікація Якість, 2009. – № 1. – С. 39-44.
2. Божко М.О. Розвиток машинобудування в Україні в контексті забезпечення розширеного відтворення економіки / М.О. Божко // Економічний часопис – XXI : Науковий журнал. – 2011. – № 11/12. – С. 52-54.
3. Поведінкові аспекти реалізації соціальних функцій у сучасному українському бізнесі : монографія / О.В. Мороз, Н.П. Карачина, В.М. Семцов, Л.М. Несен, І.В. Гребеньок, Г.С. Кукель, О.Ю. Федоришина, Н.Ф. Мандзюк. – Вінниця : ФОП Рогольська І.О., 2014. – 244 с.
4. Пріоритети та важелі державної політики підтримки інноваційного розвитку машинобудівної промисловості України: Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1273>.